

ЈОВАН СКЕРЛИЋ

ЛИЧНА И НАРОДНА ИНИЦИЈАТИВА

Сви они који су писали о Словенима као раси констатовали су код њих једну општу црту: слабу вољу, недостатак личне иницијативе, пасивност, неспособност за дуг напор и истрајан рад. На те кобне особине целе словенске расе мислио је Тургењев када је писао, да је Рус „започет, а недокончен човек”, и на то исто циљају немачки социолози и антрополози сумњиве научне вредности када пишу о „инфериорности словенске расе”. Те особине, које су много више последица политичкога и социјалнога стања у току векова, но неке сталне, урођене душевне црте, ипак су једна непобитна чињеница о којој се врло много мора водити рачуна.

Код нас Срба та словенска апатичност и пасивност још је појачана утицајем оријенталскога фатализма. На нашу неизмерну несрећу ми смо четири или пет векова робовали под једном оријенталском расом. И турски *јавацлук* и мухамедански *кисмеј* оставили су јака трага на нашем народном карактеру. На нашу словенску пасивност накалемљен је оријенталски фатализам, – и по особинама наше расе и под утицајем спољних прилика, ми смо постали један народ, чија се енергија увек само показивала на махове, који у раду не показује истрајност, који још нема онога, што модерне народе чини јаким и великим: лично прегнуће, истрајност у раду.

Можда ништа није жалосније но проматрати наш јавни и душевни живот последњих неколико десетина година. Ако би се хтела да да кратка карактеристика душевнога стања данашњега Србина, могло би се рећи, да он рачуна пре на све и на свакога само не на сама себе. Годинама су наши политичари, наши листови, цело наше јавно мњење, очекивали спас српскога народа од непредвиђених политичких катастрофа, од добре воље цара и

краљева и од решења кабинета и конгреса. Годинама су наши листови били испуњавани опширним извештајима о владарским састанцима и „веродостојним” саопштењима шта се том приликом говорило о српском народу. Неколико поколења наших патили су од маније да у сваком састанку канцелара и министара, од сваког дипломатског конгреса, наивно очекују решење српског питања. И године су пролазиле, владари измењивали своје здравице, дипломати су потписивали своје протоколе, а ми смо остајали увек као једна мала количина о којој се само толико водило рачуна, колико је требало да се овде-онде којим грамом претегне на дипломатским теразијама, били смо притискивани и потискивани на свим линијама и доживљавали садашње националне ударе, као 1878. године.

Исто тако као што смо за наше националне идеале све очекивали од владара и дипломата, исто тако смо годинама у нашим унутрашњим стварима све очекивали од државе. Србин, који је страстан политичар, свео је свој политички живот на уску политику сићушних личних амбиција и бедних локалних интереса. Код нас се мисли да је довољно послати овога или онога човека у скупштину или општину, па је тиме испуњена сва грађанска дужност, после тога треба скрстити спокојно руке, и очекивати да, као оно у земљи Дембелији, потече река од меда и млека, и да печене шеве почну падати са неба. Јавне акције своде се код нас на формално вршење бирачког права. Ми све очекујемо од наших изабраника и од државе. Заборављало се и заборавља се увек да један изабраник утолико значи и толико може уколико је подржаван од велике масе својих бирача и уколико стварно представља њихове одређене идеје и тежње. Сметало се са ума да у данашњем демократском добу, држава то смо ми, ми, њени грађани, и какви смо ми таква је и она, колико ми вредимо толико и она вреди. На тај начин, у том празном очекивању да ће сама држава водити наше ствари, учинити све што нама треба, ми смо успављивали нашу енергију, дизали руке од јавних послова, пуштали ствари да иду како иду, задовољавајући се само празном, јаловом критиком, у чему се једино не уморимо и у чему смо одиста без премца.

Једна од највећих и најпотребнијих рефорама у нашем општем народном животу јесте преображај нашега духа, нашега схватања националног и политичког рада. Стварност нам је брутално јасно показала да не ваља како смо досада радили. И сада место запевања и узајамних окривљавања, треба се лечити од зла од којег смо страдали. То зло, то је наша словенска пасивност и оријенталски фатализам, то је што ми очекујемо од сваког другог да води нашу бригу и што ми сами не радимо за наше националне

и политичке интересе. Не остаје нам ништа друго но враћати се савету старе народне мудрости: у се и у своје кљусе! Не треба се више забављати бајкама о царевима и конгресима, не треба до-битак и напредак очекивати од оне велике апстракције, која се зове држава. Ваља једном за свагда бити начисто са тим: да ћемо као нација имати толико права и изгледа за успех уколико будемо јаки, а да ће наша држава, наше друштво, наша општина утолико боље напредовати уколико сваки појединац буде заузимљивији у јавном раду и преданији у општем добру.

Оно што је у овај мах нама најпотребније, оно што је једини лек свима нашим многобројним недузима, то је развијање те личне и народне иницијативе, буђење заспалих снага у целом народу и у сваком појединцу. Оставимо ми цареve и канцеларе да изигравају и даље своје комедије међународнога права, добрих суседских односа и мирољубивих осећања. Гледајмо ми своју бригу и радимо оно што сами можемо постићи. Српски народ неће подићи милост владара ни комбинације дипломата но његова способност за живот, његова рођена снага, једино његови напори и жртве. Данас народ, као и појединци вреде и значе онолико колико показују воље и способности за живот. Пасивним и slabим народима данас нема више места у историји!

Сваки бољи и развијенији наш човек, па ма којој друштвеној класи припадао, не сме више стајати скрштених руку, критиковати и чекати. Личност у српском друштву треба да развије сву своју енергију, да уложи сву своју снагу у јавне послове. Српски народ је увек имао великих историјских идеала, код нас је било толико лепих и звучних програма, и ко би могао избројати шта смо ми лепих речи просули! Оно што је нама оскудевало, то је била способност да се са царства фразе сиђе на поље реалнога рада.

Било би неправично рећи да код нас нема никаквих предзнака разумнога и плодног личног прегнућа, приватне иницијативе. Последњих година се код нас јавило неколико установа, које предсказују нови дух у нашем друштву, тако земљорадничке задруге, трговачка и занатлијска удружења, „Просвјета”, „Српска зора”, „Привредник”, „Културна Лига”, „Народна Одбрана”, народне читаонице и књижнице, гимнастичка друштва, курсеви за неписмене и тако даље. Скупо стечена искуства су нам користила, све нам показује да се код нас почињу будити оне велике истине од којих народи данас живе и напредују. Потребно је да широки слојеви наши, нарочито народна интелигенција, дође до општега уверења: да нашу судбу неће променити, да нашу будућност неће створити ни владари ни конгреси, но да ћемо ми сами бити

ковачи своје среће, да ће нам бити онако какви смо ми сами, колико вредимо, колико можемо сами да учинимо. „Обделавати свој врт”, – то је била највиша мудрост живота коју је Волтер појединцу препоручивао. „Обделавати свој врт”, радити оно што се може у свом најужем кругу, прилагати своју удовичку лепоту, доносити свој скромни камен за општу народну зграду, то је оно што данашњи Србин најпаметније и најсигурније може радити. У тешким и судбоносним приликама, у којима се српски народ данас налази, у овом историјском добу када се решава сва будућност нашега племена, нико међу нама није излишан, најмања помоћ није за одбацивање. Од тих поточића мале личне снаге и маленог рада у скромним границама ствара се велика река националне енергије, река коју никакве бране не могу задржати... Од личне иницијативе и колективног рада живе и напредују данашњи народи, и ми другога пута немамо но да чинимо како су други чинили и како други чине.

Италија ће радијти сама за се, говорили су талијански родољуби пре пола века. Српски народ треба да ради сам за себе, са дубоким уверењем: *Помози се, јер ти нико други неће помоћи!*

Женева, јула 1910.*

* Из књиге: Јован Скерлић, *Фелџони скице и говори*, Сабрана дела Јована Скерлића, прир. Мидхат Бегић, књ. 7, Просвета, Београд 1964.